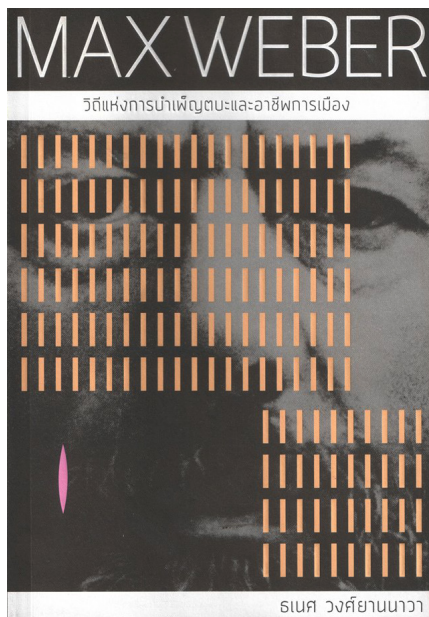

บทวิจารณ์หนังสือ

Max Weber : วิธีแห่งการบำเพ็ญตบะและอาชีพการเมือง

ปรีนทร์ นาคสิงห์*

หากกล่าวถึง Max Weber (1864 - 1920) ในสายสังคมศาสตร์คงไม่มีใครไม่รู้จักหรือไม่เคยผ่านงานของเขามาก่อน โดยเฉพาะในสาขาสังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ คุณูปการทางความคิดของเขามีผลต่อการวิเคราะห์ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค ทั้งในส่วนของทฤษฎีและวิธีวิทยา สำหรับแนวคิดที่สำคัญและยังคงมีอิทธิพลอยู่ เช่น การให้ความสำคัญกับความหมายเชิงอัตวิสัย (Subjective Meaning) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญต่อพัฒนาการของทฤษฎีปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์ การวิเคราะห์องค์การสมัยใหม่ที่เน้นประสิทธิภาพและหลักเหตุผล (Bureaucracy) หรือที่มาของอำนาจโดยชอบธรรม (Authority) เป็นต้น แต่ใครจะรู้บ้างว่าเบื้องหลังงานวิชาการเหล่านี้ Weber จะต้องฝึกฝน

ตนเองไปพร้อมกับการบ่มเพาะทางภูมิปัญญาอย่างไร รศ.ธเนศ วงศ์ยานนาวา ได้เรียบเรียงประวัติและวิธีทางความคิดของ Weber ไว้ในผลงานที่ชื่อ “Max Weber : วิธีแห่งการบำเพ็ญตบะและอาชีพทางการเมือง” ไว้อย่างน่าสนใจ และหลายเรื่องคิดว่าผู้อ่านเองก็ไม่เคยรู้มาก่อนว่าเพื่อให้ได้มาซึ่งคุณสมบัติของผู้มีอาชีพทางการเมืองที่ดีจะต้องผ่านการฝึกฝนตนเองอย่างไร

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาทั้งในระดับจุลภาคนั้นคือการพูดถึงตัวตนไม่ว่าจะเป็นตัวตนจากการบำเพ็ญตบะ หรือตัวตนในโลกสมัยใหม่หรือตัวตนหลังยุคฆราวาส ฯลฯ ตลอดจนการกล่าวถึงโครงสร้างและลักษณะอุดมคติของรูปแบบทางการเมืองที่ Weber ให้ความสำคัญ เช่นการกล่าวถึงรัฐประชาชาติ ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ฯลฯ หนังสือเล่มนี้ประกอบไปด้วย 5 บทไล่เรียงตั้งแต่การฝึกฝนและเตรียมพร้อมเข้าสู่ยาตราชีพทางการเมือง โดยผู้เขียนเริ่มเรื่องจาก

* อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ 1 Maw Weber : วิธีแห่งการบำเพ็ญตบะและวิธีแห่งเพศ บทที่ 2 บำเพ็ญตบะเพื่อเป้าหมายทางการเมืองที่ลึ้มเหลว บทที่ 3 การบำเพ็ญตบะ (Asceticism) กับจริยธรรมของ 'Vocatio' บทที่ 4 การบำเพ็ญตบะเพื่อการเมือง : ความเชื่อมั่นในอุดมการณ์และความรับผิดชอบ และบทที่ 5 การบำเพ็ญตบะในยุคหลังการเป็นฆราวาส (Post - secularization) ด้วยความยาว 232 หน้า ทำให้หนังสือเล่มนี้ไม่หนาจนเกินไปจนทำให้ผู้อ่านรู้สึกเบื่อหรือล้า ขณะที่วิธีเขียนก็น่าสนใจที่ผู้อ่านไม่ใช้จินตนาการหรือไปไกลจนเกินเอื้อม ประกอบกับเนื้อเรื่องที่น่าสนใจในช่วงชีวิตของ Weber ยิ่งทำให้ผลงานน่าติดตาม อีกทั้งผู้สนใจแนวคิดด้านสังคมศาสตร์โดยเฉพาะในงานของ Max Weber ควรพิจารณา เนื่องจากนานๆ ที่จึงจะมีการเรียบเรียงผลงานเป็นภาษาไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหมาะสำหรับผู้เริ่มสนใจงานของ Weber

บทที่ 1 Max Weber : วิธีแห่งการบำเพ็ญตบะและวิธีแห่งเพศ ในบทนี้ผู้เขียนเริ่มเล่าถึงประวัติของ Weber พร้อมกับนำเสนอเรื่องราวทางเพศที่น่าสนใจในฐานะของความชั่วร้ายที่ต้องควบคุม ดังที่ปรากฏอยู่ในบัญญัติของศาสนาคริสต์ที่ว่าการร่วมเพศของมนุษย์แสดงให้เห็นถึงการขบถต่อพระเจ้าเป็นเจ้า เพศจึงเป็นความเลวร้ายหรือสัญลักษณ์ของการไม่เชื่อฟังพระเจ้า หรือหลักการของมหาตมะคานธีที่ว่า ถ้าจะต้องแต่งงานก็ควรละเว้นจากการร่วมเพศกับเมีย หรือการเก็บน้ำอสุจิไว้เป็นการเพิ่มพลัง รวมทั้งผิวและเมียไม่ควรอยู่ด้วยกันสองต่อสอง เป็นต้น แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมทางเพศปรากฏชัดเจนในหมู่ผู้เคร่งศาสนา รวมถึง Weber ทำให้สถานะของภรรยาของเขาไม่แตกต่างไปจาก “ท่อนไม้ในกฎของพระเจ้า” แต่ผลจากการควบคุมความต้องการตามธรรมชาติทำให้ Weber มีอาการทางประสาท ซึ่ง Marianne เห็นว่าอาการของ Weber นั้นเป็นการแก้แค้นจากธรรมชาติจนนายแพทย์ผู้หนึ่งแนะนำให้เขาตัดอวัยวะเพศทิ้งเพื่อรักษาอาการดังกล่าว แต่ภายหลังเมื่ออาการป่วยของเขาดีขึ้นสิ่งที่เกิดขึ้นกับนักบำเพ็ญตบะก็คือ “ตบะแตก” และกลับมาใช้ชีวิตในวิถีทางที่เขาชื่นชอบซึ่งครั้งหนึ่งเคยถูกกดทับมานาน

บทที่ 2 บำเพ็ญตบะเพื่อเป้าหมายทางการเมืองที่ลึ้มเหลว ในบทนี้ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นถึงความลึ้มเหลวของ Weber ทั้งๆ ที่เขาเองก็บำเพ็ญตบะอย่างแรงกล้าตามแบบนักบวชและนักบวช เพื่อเตรียมความพร้อมในฐานะของผู้นำเยอรมันในเส้นทางทางการเมือง ความผิดหวังทางการเมืองทำให้เขาหันเหสู่โลกทางวิชาการมากขึ้น ทั้งๆ ที่มหาวิทยาลัยไม่ใช่พื้นที่ที่เขาปรารถนาจากบทความเรื่อง “Politics as a Vocation” เขาได้พยายามเสนอคุณสมบัติและวิถีทางของนักการเมืองซึ่งเป็นลักษณะเชิงอุดมคติมากกว่าจะเป็นการกล่าวถึงคุณลักษณะของนักการเมืองในสถานะสมัยใหม่ นอกจากนี้ตามทัศนะของ Weber ยากที่จะแยกศาสนาออกจากการเมือง และพยายามนำเสนอรูปแบบการปกครองสมัยใหม่ สิ่งที่เขาต้องการคือกลไกในการควบคุมระบบราชการโดยใช้รัฐสภา ในความเห็นของ Weber การปกครองในรัฐสมัยใหม่ไม่ได้เกิดขึ้นผ่านการอภิปรายในสภาหรือพลังอำนาจของกษัตริย์ แต่เกิดขึ้นจากอำนาจในการจัดการของฝ่ายบริหารใน

ระดับชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังเห็นว่าประเทศเยอรมันควรยกเลิกแนวคิดเรื่องการขยายอำนาจหรือความเป็นจักรวรรดินิยม นอกจากนี้เขายังได้ขยายความคำว่า *Vocatio* ที่มาจากภาษาละติน ซึ่งเป็นการเรียกร้องให้มนุษย์ละทิ้งโลกแห่งการผลิตหรือกิจกรรมทางการผลิตเพื่ออุทิศตนเองให้แก่การสวดภาวนาจนทำให้ตนเองหลุดจากบาปและสิ่งชั่วร้าย ดังนั้นการใช้ชีวิตภายใต้กรอบของ *Vacatio* จึงเป็นการอุทิศให้กับอะไรบางอย่าง เมื่อเป็นเช่นนั้นการอุทิศให้กับศาสนาหรือการเมืองจึงเป็นสิ่งที่สามารถโยงเข้าหากันได้ และการที่ทั้งสองมิติโยงเข้าหากันนั้นทำให้ Weber เชื่อว่า “การเมืองไม่ใช่เรื่องสกปรก” แต่การพิจารณาการเมืองที่ได้รับการควบคุมจากศาสนานั้นดูเหมือนลักษณะอุดมคติที่เกิดขึ้นจริงได้ยาก

บทที่ 3 การบำเพ็ญตบะ (Asceticism) กับจริยธรรมของ ‘*Vocatio*’ ในบทนี้ผู้เขียนได้ขยายความเกี่ยวกับหลักการกระทำเพื่ออุทิศตนเพื่อพ้นจากความผิดบาปและสิ่งชั่วร้าย ซึ่งในยุโรปสมัยกลางมีความเชื่อว่าการสวดภาวนาเป็นสิ่งที่สูงส่งกว่ากิจกรรมอื่นๆ โดยเฉพาะกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการทางร่างกาย (และความต้องการทางเพศที่ต้องได้รับการควบคุม) และจากหนังสือเรื่อง *Economy & Society* เล่ม 2 Weber ได้พยายามเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างพระกับการเมืองเอาไว้ว่ายิ่งพระมีอิสระจากอำนาจทางการเมืองมากเท่าใดก็ยิ่งทำให้แนวทาง วิถีปฏิบัติ และหลักการของพวกพระมีลักษณะ Rational มากขึ้น ดังนั้นในสภาวะสมัยใหม่ที่มีความพยายามในการแยกศาสนาออกจากการเมืองก็แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการลดทอนอำนาจทางการเมืองของศาสนา และการแยกศาสนาออกจากการเมืองนั้นทำให้ศาสนากลายเป็นสิ่งที่ไม่ปลอดภัยพ้นจาก Rationality อย่างไรก็ตาม Weber ก็ได้พยายามนำเสนอวิธีทางในการบำเพ็ญตบะเพื่อการหลุดพ้นทั้งในระดับโลกและเหนือโลกซึ่งขึ้นอยู่กับผู้เลือกปฏิบัติว่าต้องการตอบสนองในระดับไหน นอกจากนี้การบำเพ็ญตบะเพื่อการหลุดพ้นด้วยการทำงานอย่างหนักยังส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจอีกด้วยซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของระบบทุนนิยม

บทที่ 4 การบำเพ็ญตบะเพื่อการเมือง : ความเชื่อมั่นในอุดมการณ์และความรับผิดชอบ ในบทนี้ผู้เขียนยังคงเน้นย้ำให้เห็นถึงความตั้งใจที่ Weber มีต่อการบำเพ็ญตบะโดยเฉพาะอย่างยิ่งกรอบจริยธรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักศาสนาเพื่อการหลุดพ้น แนวคิดดังกล่าวได้ปลุกความคิดของเขาในเรื่อง “จริยธรรมทางการเมือง” ขึ้นมา โดย Weber ได้กล่าวถึง “ผู้นำเทพประทาน” (Charismatic Leader) ไว้ 2 ส่วน คือ ผู้นำเทพประทานทางศาสนาที่จะต้องมีความสามารถพิเศษในการควบคุมหรือบำเพ็ญตบะ เช่น ละทิ้งจากกิจกรรมทางโลก การไม่มีความสัมพันธ์ทางเพศ รวมไปถึงการปฏิเสธกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบที่ใช้ Rationality ฯลฯ ขณะที่ผู้นำเทพประทานทางการเมืองต้องอาศัย “Political Rationality” ซึ่งหลักการในการเป็นผู้นำเทพประทานไม่ได้มีกฎตายตัว ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่ที่คนใดคนหนึ่ง แต่อาจขยายหรือส่งต่อไปยังระดับของสมาชิกในครอบครัวได้ แต่อำนาจของผู้นำเทพประทานนั้นไม่มีเสถียรภาพและสามารถหมดไปจากตัว

บุคคลหรือกลุ่มนั้นได้ นอกจากนี้ Weber ยังได้เชื่อมโยงไปสู่การรักษาอำนาจในความสัมพันธ์ทางการเมืองและการก้าวไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยและรัฐประชาชาติอีกด้วย

บทที่ 5 การบำเพ็ญตบะในยุคหลังการเป็นฆราวาส (Post - secularization) ในบทนี้ ผู้เขียนพยายามชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการอบคืดเรื่องหลังฆราวาสนิยมว่าเป็นสิ่งสำคัญและมีอิทธิพลมากในการทำความเข้าใจการอบคืดที่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากของภาวะสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความเท่าเทียม เสรีภาพ หรือเสรีประชาธิปไตย เนื่องจากแนวคิดฆราวาสนิยมแบบเดิมได้ก่อให้เกิดปัญหาในลักษณะของการครอบงำ และกีดกันผู้คนที่ยึดมั่นในศาสนาออกไปจากพื้นที่ทางการเมืองจนนำไปสู่ความขัดแย้ง นอกจากนี้ในยุคหลังฆราวาสการบำเพ็ญตบะไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มของผู้นำหรือนักบวชอีกต่อไป แต่ใครๆ ก็สามารถบำเพ็ญตบะได้ นั่นหมายความว่าในโลกสมัยใหม่การบำเพ็ญตบะรวมทั้งสิ่งอื่นๆ ที่เคยจำกัดอยู่เฉพาะบางชนชั้นอย่างผู้นำและนักบวชได้กระจายไปในระดับสังคมมากขึ้นตามระดับการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตย

เนื้อหาที่กล่าวมานี้เป็นเพียงเนื้อหาส่วนหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่อง “Max Weber : วิถีแห่งการบำเพ็ญตบะและอาชีพทางการเมือง” ที่ รศ.ชเนศ วงศ์ยานนาวา พยายามจะนำเสนอซึ่งจะเห็นว่าการเลือกประเด็นนำเสนอที่สอดคล้องกับความเชี่ยวชาญของผู้เขียนนั้นคือการเน้นประเด็นทางด้านรัฐศาสตร์เป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตามเราก็คงสามารถพบเห็นประเด็นอื่นๆ ที่สาขาวิชาอื่นสามารถนำไปศึกษาต่อได้อย่างในสาขาสังคมวิทยา หรือแม้กระทั่งสาขามานุษยวิทยาที่สนใจประเด็นทางด้านศาสนาและการเมือง แต่จากสิ่งที่ผู้เขียนได้นำเสนอนั้นจะเห็นได้ว่างานของ Weber มีความย้อนแย้งอยู่ไม่น้อย เช่น ความสัมพันธ์ทางศาสนาและการเมือง หรือสิ่งที่ Weber เสนอส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นอุดมคติและเป็นนามธรรมมากกว่าและไม่ได้อธิบายอย่างชัดเจนว่าคืออะไร เช่น แนวคิด Vocatio ตลอดจนรูปแบบการปกครองในอุดมคติ เป็นต้น

สำหรับเหตุการณ์ในสังคมไทยที่เกิดขึ้นหากเราลองนำแนวคิดของ Weber มาลองอธิบายหรือตั้งคำถามอาจได้ประเด็นหรือข้อถกเถียงในเชิงวิชาการต่อไป เช่น หากเราจะตั้งคำถามกับผู้นำเทพประทานว่าอุปติมาได้อย่างไร คุณสมบัติดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ติดตัวหรือไม่ อีกทั้งจำเป็นหรือไม่ที่ผู้นำเทพประทานจะต้องบำเพ็ญตบะแบบที่ชนชั้นสูงหรือนักบวชที่ได้ทำมา อย่างการเรียกร่องของกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อปฏิรูปประเทศไทยที่ต้องการสภา “คนดี” นั้น การได้มาซึ่งคนดีได้มาอย่างไร แล้วเราจะยังเชื่อได้อีกหรือไม่ว่าผู้นำเทพประทานแบบที่ Weber กล่าวถึงนั้นมีอยู่จริง เพราะหากพิจารณาจากข้อเท็จจริงกลุ่มดังกล่าวเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่เข้ามาเพื่อผลประโยชน์อะไรบางอย่างของชนชั้นตนเอง ดังนั้นการควบคุมตนเองแบบที่ Weber กล่าวถึงซึ่งเป็นลักษณะในเชิงอุดมคติมากกว่าจะเกิดขึ้นได้ยาก ดังนั้นคนดีที่เข้ามาบริหารบ้านเมืองก็คงไม่แตกต่างจากกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใหม่ที่เปลี่ยนหน้ากันเข้ามาใช้อำนาจในการบริหารประเทศ เป็นต้น หรือการตั้งคำถามต่อการกระทำของนักการเมืองว่ามี Rationality มากน้อยแค่ไหน เพราะ

หากจะนิยาม Rationality ในฐานะวิธีการในการตอบสนองความต้องการของตนเอง หรือเพื่อผลประโยชน์ของตนตามรากฐานของกรอบคิดในสภาวะสมัยใหม่ที่ปรากฏออกมาพร้อมกับระบบทุนนิยมและเสรีประชาธิปไตยโดยปราศจากการควบคุมหรือการบำเพ็ญตบะ (การทำเพื่อส่วนร่วมและควบคุมความต้องการส่วนตัว) แล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือความชอบธรรมในการจัดสรรผลประโยชน์ให้กับพวกพ้องหรือชนชั้นของตนเองใช้หรือไม่ เป็นต้น

ท้ายที่สุดนี้ ถึงแม้ว่าแนวคิดหลายอย่างของ Max Weber ที่กล่าวมาจะมีลักษณะนามธรรมและเป็นเชิงอุดมคติ แต่ก็คงปฏิเสธไม่ได้แนวคิดเหล่านั้นสามารถประยุกต์ใช้ได้กับสถานการณ์ปัจจุบันถึงแม้ว่าบริบททางสังคมและการเมืองในช่วงเวลาที่เขามีชีวิตอยู่กับปัจจุบันจะแตกต่างกันก็ตาม และถึงแม้ว่าเขาจะไม่ประสบความสำเร็จในเส้นทางการเมืองดังที่เขาปรารถนาไว้ แต่ในเส้นทางวิชาการกลับมีคุณูปการต่อการศึกษาสังคมศาสตร์เป็นอย่างมาก นักวิชาการหลายคนก็ได้ศึกษาแนวคิดของ Weber แล้วพัฒนาต่อยอดไป ส่วนผู้ที่สนใจในแวดวงสังคมศาสตร์อาจเริ่มต้นด้วยหนังสือแปลฉบับภาษาไทยเพื่อเป็นการปูพื้นความรู้อย่างหนังสือเล่มนี้ก่อนที่จะติดตามงานของ Weber เพิ่มเติมต่อไป